

Kinderen en jongeren met messen

Kees van Overveld

In september 2023 verscheen het nieuwe boek van Kees van Overveld: 'Scholen op scherp. Kinderen en jongeren met wapens in en rond de school'. In dit artikel gaan we in op een belangrijk onderdeel uit het boek, namelijk het messengeweld onder de jeugd.

NARE GEBEURTENISSEN

De aanleiding om het boek 'Scholen op scherp' te schrijven, ligt in het najaar van 2019. In die periode was er een onverklaarbare toename van messengeweld onder jeugdigen. Het was opvallend dat het geweld zich niet beperkte tot de groep jongeren van rond de zestien jaar. Ook kinderen uit de bovenbouw van het basisonderwijs haalden het nieuws, als dader of als slachtoffer...

Ook in 2020 zette het soms dodelijke messengeweld zich voort. De incidenten die zich voordeden waren behoorlijk heftig en de leeftijd van de daders lag soms rond de 11, 12 jaar. In een van de interviews die ik afnam, vertelden politieagenten uit Rotterdam dat het lijkt alsof het geweld onder de jeugd sindsdien verhardt en verjongt.

De geluiden uit de praktijk worden vooralsnog niet bevestigd door wetenschappelijk onderzoek. Het is een probleem dat de zogenaamde 'twaalfminners' meestal niet in onderzoek naar jeugdcriminaliteit worden meegenomen. Dat is jammer, want het is noodzakelijk om gedragstrends onder de jeugd vroegtijdig te onderkennen.

In het vervolg van dit artikel zal ik de doelgroep 'jeugd' of 'jongeren' noemen. Het gaat dan over kinderen en jongeren in de leeftijd van 11 tot 18 jaar.

MESSEN

In de media publiceert men regelmatig allerlei cijfers over messencriminaliteit. Soms is die informatie wat verwarrend en stel je jezelf de vraag waar het nu precies over gaat. Het is verhelderend om het volgende onderscheid te maken:

1) Bezit van messen.

Jongeren kunnen thuis, op hun kamer, een machete (een kapmes van 50-60 centimeter) in hun bezit hebben. Het mes zal met enige stoerheid worden getoond op Snapchat of Instagram, maar het mes verlaat het huis niet.

2) Dragen van messen.

Jongeren kunnen hun mes ook mee naar buiten nemen. Ze dragen het mes aan hun riem, in hun laars of sokken, aan een koord om de nek. Of het mes zit in een beschermende schede.

Het is noodzakelijk om gedragstrends onder de jeugd vroegtijdig te onderkennen.

Jongeren die een machete dragen, hebben vaak meerdere trainingsbroeken over elkaar aan. In een van die tussenlagen zit een losse schede waar de machete voorzichtig kan worden opgeborgen, zonder dat hij snijwonden in het been veroorzaakt. (Of op andere kwetsbare plaatsen ...).

3) Gebruik van messen.

Het dragen van een mes leidt gemakkelijk tot het daadwerkelijk gebruik van een mes. Een mes dragen, is een mes gebruiken, zo vertelde een politieagent mij tijdens een interview. Een mes is

vooral een ‘frustratiewapen’: als de emoties hoog oplopen, zal iemand in een vlaag van ondoordacht-
heid snijden, ‘prikken’ of steken.

(Er is een belangrijk verschil met vuurwapens, zoals pistolen. Vuurwapens worden vooral gebruikt bij instrumenteel geweld. Dat betekent dat het pistool als dreigmiddel wordt gebruikt bij een geplande actie, zoals de overval van een pompstation).

WAAROM DRAAGT DE JEUGD EEN MES?

De belangrijkste reden om een mes te dragen is het gevoel van onveiligheid op straat of in en rond de school. Jongeren hebben vaak het idee dat ‘echt iedereen’ met een wapen rondloopt. Dit gevoel kan worden versterkt als de politie na een wapeninzamelingsactie op de televisie trots toont hoeveel wapens er zijn verzameld. Jongeren krijgen dan al snel het idee “Zie je wel, iedereen heeft een wapen, dus ik moet ook ..”

Er zijn nog andere redenen om een mes te dragen. Hier volgen er een aantal.

- Het is stoer, mannelijk. Je kan je vrienden imponeren met bijvoorbeeld een vlijmscherp vilmes.

- Een wapen kan een jongere meer zelfvertrouwen geven. Bij een eventuele confrontatie met een vijand kun je die ander afschrikken door te dreigen met je mes.
- Een mes geeft je status, je betekent iets in de groep waarvan je deel uitmaakt.
- Jongeren voelen de druk van de groep. Als iedereen in jouw directe omgeving een wapen bezit dan ga je er vanzelf in mee.

Vaak valt dit samen met *the code of the street*: het is belangrijk om genadeloos terug te slaan als jij of de groep beledigd of aangevallen wordt. Het mes dient dan om anderen aan te vallen en om jezelf te verdedigen.

- Sommige jongeren dragen een wapen om er een strafbaar feit mee te plegen, zoals een beroving of een overval. (Dit is helaas van alle tijden). Als je je bezig houdt met illegale activiteiten, zoals dealen van drugs of het handelen in vapes dan draag je een mes om je te verdedigen tegen concurrenten.

DRILLRAP

In nieuwsberichten legt men vaak een link tussen het geweld in drillrapvideo's en steekincidenten. In de

onderzoeksliteratuur is men voorzichtiger met dit soort conclusies.

Drillrap is een muzieksoort die via Chicago en Londen naar Nederland kwam. De rappers gebruiken de muziek om te vertellen over het leven op straat en om hun ongenoegens te uiten. In de video's die bijvoorbeeld op YouTube of Snapchat verschijnen, worden vaak wapens getoond. De sound is donker, beklemmend en dreigend. De rapstijl wordt vaak omschreven als direct, niet-melodisch en emotioneel. De personen op de video zijn uitgerust met zonnebrillen, sjaals, skimaskers, bivakmutsen en/of hoodies. De afscherming van de gezichten zorgt ervoor dat de jongeren niet herkenbaar zijn voor politie ('No face, no case').

Het dragen van een mes leidt gemakkelijk tot het daadwerkelijk gebruik van een mes.

Aan de Erasmus Universiteit deden criminologen Roks en Van de Broek onderzoek naar drillrap in Rotterdam. Zij nuanceren het beeld dat de muziekvideo's direct aanzetten tot messencriminaliteit. Ze vonden dat het merendeel van de rappers de droom heeft om door te breken in de mainstream muziekindustrie. Dus: lekker scoren op Spotify! Het geweld in de video's heeft volgens de onderzoekers een 'performatieve' functie: er wordt een sfeer van agressie en geweld neergezet om zoveel mogelijk likes en volgers te krijgen. De rappers doen er dus alles aan om op te vallen.

De grootste ellende vindt online plaats. De volgers van de drillrappers gaan door op het geweld en de uitdagende teksten in de raps. Jongeren beledigen elkaar op de sociale media en roepen op tot een confrontatie. We krijgen dan het verschijnsel dat van de 'postcode-oorlog': de ene wijk provoceert de andere wijk. Soms blijft het bij verbaal geweld op Instagram, soms loopt het uit de hand en volgt er een fysieke ontmoeting waarbij helaas doden of gewonden vallen.

WAT KAN DE SCHOOL?

In het boek 'Scholen op scherp' worden zestien aanbevelingen voor het onderwijs gedaan. De aanbevelingen zijn preventief van aard dus vooral gericht op het voorkomen van wapengeweld bij jongeren.

In deze paragraaf zal ik een van die aanbevelingen uitwerken en dat is: maak jongeren 'wapenwijs'. Het woord *wapenwijs* is afgeleid van het begrip *mediawijs*. We zullen jongeren moeten voorlichten over de gevaren en de effecten van wapenbezit en wapengebruik.

Hier volgt een (niet uitputtend) overzicht van lesmaterialen.

-Games

Er zijn diverse video- en VR-games die jongeren laten ervaren hoe het is om een mes te dragen in allerlei potentieel bedreigende situaties. In zo'n situatie moet de jongere een keuze maken, zoals weglopen of de confrontatie aangaan. In de game kan dan op een veilige manier worden ervaren welke gevolgen een specifieke keuze heeft.

- VR-game Mes Less (geschikt voor scholen voor voortgezet onderwijs)
- VR-game ReAction (voor jongeren tussen de 12-23 jaar)
- VR-video Youchoose (geschikt voor jongeren)

Het zijn mooie, veelbelovende games maar er is nog nader onderzoek nodig zijn om te bepalen of ze echt doen wat ze beogen.

-Lessen

Diverse organisaties hebben leskaarten of voorlichtingsbijeenkomsten ontwikkeld om jongeren te laten nadenken over de gevolgen van wapenbezit en wapengebruik.

- Themalessen van Bureau Halt over wapens en geweld (voor het basisonderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs).
- Leskaart wapens VO is ontwikkeld voor het voortgezet onderwijs. Hij is gratis te downloaden op www.hetccv.nl.
- Project Mes Weg is er voor jongeren van 12-14 jaar. Doel is het voorkomen van wapenbezit en het ontwikkelen van een morele kompas.

-Theatergroepen

Er zijn speciale theatergroepen die met hun voorstelling inspelen op de problemen waar jongeren tegenaan lopen. In de voorstelling worden vaak levensechte situaties nagespeeld waarin de jongeren veilig kunnen anticiperen. Er zijn meerdere van die theatergroepen, maar zie bijvoorbeeld:

- Kikid (kikid.nl)
- Confrontatietheater (confro.nl)

TOT SLOT

Messengeweld onder jongeren is niet het exclusieve probleem van scholen. Er is sprake van een maatschappelijk probleem. Dat vraagt om een professionele samenwerking tussen alle betrokken partijen, zoals politie, handhaving, jeugdwerk, wijkteams, buurtwerk, sportclubs, schoolmaatschappelijk werk, brugfunctionarissen, religieuze instellingen, ouders en school. Samen de schouders eronder dus.

Tegen iedere leerkracht zou ik willen zeggen: blijf scherp en wapen jezelf met kennis!

MEER LEZEN OVER DIT ONDERWERP?

- Kammer, C. (2023, 19 september). Plots veel interesse in drillrap? Rode vlag! NRC.
- Roks, R. A., & Van den Broek, J. B. A. (2020). Cappen voor Clout? Een verkennend onderzoek naar Rotterdamse jongeren, drill en geweld
- Van Overveld, K. (2023). Scholen op scherp. Kinderen en jongeren met wapens in en rond de school. Pica uitgeverij.